

УДК 279:252:316.481

ГЕНЕЗА ХРИСТІЯНСЬКОГО ПРОПОВІДНИЦТВА В СУЧАСНОМУ ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

Світлана Ломачинська

*Житомирський державний університет імені Івана Франка,
історичний факультет, кафедра філософії
вул. Велика Бердичівська, 40, 10008, м. Житомир, Україна*

У статті розкривається сутність християнського проповідництва в умовах глобалізаційних змін сучасності. Виокремлено основні напрями розвитку релігії в епоху глобалізації, зміну функцій релігії в умовах викликів сучасності. Автор зазначає, що сучасний історичний період вимагає удосконалення засобів задоволення інформаційних потреб у духовній сфері, а християнське проповідництво у своїх засобах піднімається на новий комунікаційний рівень, активно використовуючи для проповідницької діяльності можливості мережі Інтернет.

Ключові слова: глобалізаційні виклики, проповідь, релігійна комунікація, міжконфесійний діалог.

Дослідницька проблема. На межі тисячоліть під впливом процесів глобалізації, що стає визначальним фактором в багатьох сферах суспільного життя, не залишається осторонь і релігія, постійно адаптуючись до трансформації епохи. Змінюються й людські орієнтири, відповідно, змінюється і зміст церковного проповідництва як основи життя адептів.

Актуальність дослідження. В сучасних умовах активного розвитку глобалізації, що зумовлює стандартизацію життя, трансформацію національних культур і конфесій, тобто веде до змін в усіх сферах життя як на світовому, міжнародному, так і на національному рівнях, відбувається повернення релігії на міжнародну арену, в глобальну політику і в міжнародні відносини. Проповідництво як основний засіб реалізації релігійної місії-пропагандистської діяльності в умовах сучасних глобальних викликів набуває нових рис та змінює форми і засоби своєї реалізації, що потребує необхідності його наукового аналізу.

Метою роботи є визначення особливостей трансформації християнського проповідництва в умовах глобалізації. Досягнення мети зумовлює наступні **завдання**: аналіз генези релігійних процесів у сучасному глобалізованому світі; визначення функціональної спрямованості християнського релігійного проповідництва в умовах нового релігійного середовища; аналіз засобів проповідництва в умовах глобалізації.

Джерельна база. Матеріалами аналізу слугували праці провідних вітчизняних релігієзнавців в означеній галузі – В. Єленського, О. Сагана, П. Сауха, Л. Филипович тощо, а також тексти апологетів православної думки.

Сучасний світ змінюється внаслідок глобалізації, породжуючи нові форми культурної ідентифікації, серед яких як домінуючий у формуванні сучасних соціально-політичних процесів постає релігійний чинник. Фундаментальні принципи поділу людства – етнічний, релігійний і цивілізаційний – й далі є причиною конфліктів. Створена в рамках соціології теорія глобалізації формулює таку тезу: у дедалі більше глобалізованому світі, для якого характерним є ступінь усвідомленої взаємної (цивілізаційної, суспільної тощо), загострюється цивілізаційна, суспільна й етнічна самосвідомість. Глобальне релігійне відродження, повернення до святинь є відповіддю на тенденцію сприйняття світу як єдиного цілого.

Західні глобалісти акцентують увагу на дев'яти основних тенденціях у сучасній релігії:

- 1) релігія продовжує жити, тому що відбувається оживлення релігійних почуттів;
- 2) з одного боку, посилюється конфронтація між релігією і наукою;
- 3) з другого боку, розширюється співробітництво між релігією і наукою;
- 4) релігія справляє істотний вплив на політику;
- 5) зростає втручання держави в релігійні справи;
- 6) відбувається змішування вірувань (релігійний синкретизм);
- 7) спостерігаються прояви релігійного індивідуалізму, що мають негативні наслідки;
- 8) зростає кількість релігійних культів;
- 9) зростає культурне значення нових релігійних рухів [1, с. 39].

Можемо погодитися з думкою В. Єленського, що глобалізація має дуже контраверсійні виміри; вона перетворює світ на єдине ціле й навіть якщо не приводить до глобальної культурної і релігійної конвергенції, то в кожному разі робить зустріч релігій і культур невідворотною. Глобалізація призводить до одержання релігією нового імпульсу й посилення її впливу в публічному дискурсі. Релігія – як мова, що надає особливій потужності ідеям у боротьбі з іншими ідеями, як ідентифікаційний маркер величезної демаркаційної сили, як феномен, що надає людині і спільноті сил і для духовних злетів, і для колосальних падінь, вона знову присутня у світовій політиці, регіональних і національних політиках [2, с. 81].

Як справедливо вказує П. Саух: «<...> перед суспільством і церквою постає гостра проблема адаптації до глобальних змін, формування нового світогляду, що відповідає новій добі» [3]. Відповідно, сучасні процеси глобалізації мають на меті стійке зростання масштабів застосування нових інформаційних технологій в житті суспільства.

Християнство як релігійна доктрина забезпечило собі світове поширення та визнання за рахунок активної місійно-проповідницької діяльності, адже «під місією Церкви розуміється невід'ємна якісна характеристика Живого Тіла Церкви. Місія Церкви священна. У цьому сенсі кожен член Церкви має свідчити про Христа, християнин – значить місіонер» [4].

Вплив загальноцивілізаційної інформаційної бази на духовний світ людства пов'язаний із зростаючими можливостями долучення до найвищих здобутків людського духу, духовно-ціннісних орієнтирів загальнолюдського масштабу дедалі більш значних мас населення Землі, включення їх у процес розвитку високої моралі, духовно-ціннісних орієнтирів різних рівнів побутування, загальнокультурного розвитку, створення належних умов для зростання інтелектуальної спільноти людства, інтелектуалізації всієї людської діяльності. Як справедливо зазначає Л. Филипович: «<...> саме завдяки глобалізації України та її громадян є невидані раніше можливості пізнати світ, інші цивілізації, народи <...>» [5, с. 4]. Відповідно, актуалізується освітня функція сучасного християнського проповідництва, що спрямована на розширення свідомості особистості за рахунок долучення до загальноцивілізаційних моральних цінностей.

Таким чином, удосконалення засобів задоволення інформаційних потреб у духовній сфері створює можливості для розвитку віротерпимості, пошуку шляхів для взаєморозуміння в найскладніших міждержавних, міжнаціональних, міжкласових та інших суперечностях. Водночас реалізація цих умов залежить від цілого ряду чинників, серед яких чи не найважливішим залишається рівень зрілості соціальних складових суспільства, рівень готовності до ефективного використання суспільно значущої інформації націй і держав, конкретного користувача [6, с. 31-32]. Відповідно, у сучасних умовах для реалізації проповідництва необхідний високий рівень соціальної відповідальності, адже реалізується функція соціалізації індивіда не лише у межах конкретної релігійної спільноти, але й соціуму загалом.

Україна дедалі сильніше відчуває вплив мегатенденцій світового релігійного, релігійно-політичного, етнорелігійного просторів, що разом накладаються на специфічні для країни релігійно-політичні, етнічні, соціокультурні процеси. «Відродження» традиційних релігійних культур відбувається в атмосфері конфлікту, несприйняття релігійного плюралізму та принципу толерантності у ставленні до «іншого», зіткнення ідентичностей (у тому числі відмінних за змістовним наповненням «українських ідентичностей») і віддзеркалення більш широких, ніж суто релігійні, суспільних поділів, регіональних і глобальних процесів [7, с. 269]. Тому в глобалізованому світі для проповідництва характерна регулятивна функція, яка, в ідеалі, має слугувати задля пошуку шляхів соціального примирення та діалогу.

Ускладнення соціальних і культурних процесів свідчить, що культурна глобалізація – це багатоаспектний процес, що вплинув на відносини між релігіями й етносами, традиційні й сучасні цінності, різні культурні орієнтації, стилі життя й смаки у споживанні. Все більшою мірою цей процес зазнає впливу новітніх технологій у сфері інформації і комунікації. Загальна вихідна «теорема» тут та ж сама, що й в аналізі інших аспектів глобалізації. Вона стверджує: «Матеріальні стосунки локалізуються, політичні –інтернаціоналізуються, символічні – глобалізуються». Ідеально типовий зразок культурної глобалізації у духовній сфері – релігійна мозаїчність поза територіальною приналежністю; в етнічній сфері – космополітизм і розмаїття поза територіальною приналежністю; в інформаційно-комунікативній сфері – глобальне поширення інформації [1, с. 30].

Відповідно, сучасне християнське проповідництво у своїх засобах піднімається на новий інформаційно-комунікаційний рівень, активно використовуючи для проповідницької діяльності можливості мережі Інтернет. Зокрема, православні церкви в Україні (УПЦ, УПЦ КП) активно практикують такий підхід. В залежності від призначення сайту буде залежати і зміст проповіді. Наприклад, на сайті Київської духовної академії і семінарії постійно оновлюється перелік проповідей, які в основному будуть корисними та цікавими семінаристам та особам світських навчальних закладів. В даному випадку проповідником виступає ректор академії митрополит Антоній (Паканич), проповіді якого входять в серію «Проповеди наших архипастырей» [8].

Офіційний сайт УПЦ КП (cerkva.info) має у відкритому доступі та постійно оновлює виголошені під час літургій проповіді Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета (Денисенко), проповіді якого духовно підтримують прихожан в сучасних складних умовах [9].

На кожному сайті представників вищезгаданих нами православних структур в Україні міститься рубрика «Проповіді», яка містить електронний варіант як проповідей, звершених під час богослужінь в храмі, так і спеціально записаних очільниками певного приходу для всезагального перегляду на певну тему.

Адже тематику, погоджуючись із визначенням архієпископа Аверкія (Таушева), породжують «запити часу», його «помилки, настрої, недоліки, вади» [10, с. 37].

Дослідник сучасного проповідництва на Україні І.Ю. Мельничук стверджує: «<...> якщо представники УПЦ (МП) вважають пріоритетною проблему формування віри, то представники УПЦ (КП) більше акцентують увагу на питанні ідентичності українського православ'я, проблемі становища церкви в державі та загалом основ існування суспільства» [11, с. 68].

Процес глобалізації є результатом компромісів, які підривають моральні засади суспільства й становлять загрозу для ідентичності особистості. Нове розуміння справедливості, істини, індивідуалізму – моральних засад, розвою яких сприяє глобалізація, так само,

як і утилітаристська мораль, підриває ідею справедливості в людських стосунках. Глобалізація по-новому розв'язує проблеми істинності й об'єктивності оцінок [1, с. 31].

Водночас основною моральною вимогою ефективного проповідництва, що проголошується в усіх християнських конфесіях, має бути богонатхненність і віра. Тому, відповідно до умов глобалізованого світу, але не відкидаючи усталену традицію своїх попередників, протоієрей Діонісій (Мартишин) виокремлює п'ять основних правил сучасного церковного проповідництва:

По-перше, велике значення має особистісна мотивація віри проповідника та трепетне хвилювання за життя Церкви і спасіння парафіян. Проповідник має бути глибоко віруючою людиною, мати власний досвід духовного життя. Адже як свідчить Євангеліє від Івана – пастир добрий кладе життя власне за вівців. Тобто головна задача керівника групи віруючих – спробувати допомогти кожному члену релігійної громади розв'язати його духовні проблеми та задовольнити душевні потреби на шляху до спасіння.

По-друге, проповідник має бути натхненим Святим Духом, володіти майстерністю полум'яної імпровізації, зокрема, в екстремальних ситуаціях. Проповідник повинен говорити від серця, не займаючись моралізаторством, не повчати людину, а надихати до власного спасіння. Говорити з людиною необхідно, виходячи з досвіду оновлення власного буття Святим Духом.

По-третє, апелювати до богословського мислення, а саме – вміти аналізувати реальне життя християнина та сьогодення через призму богослов'я Православної Церкви.

По-четверте, робити соціальне прогнозування. Священик мусить чітко знати інтереси та проблеми сучасної людини, різних верств населення, вимальовувати «портрет» церковного зібравання, яке слухає його проповіді. Розуміти, відчувати та слухати прихожанина – важливе завдання проповідника.

По-п'яте, активізувати діалог та комунікацію. Священик повинен майстерно, натхненно, доступно активізувати діяльність та життя своїх парафіян, закликати їх до богословського пошуку Істини, вести з ними інтелектуальний та духовний діалог на шляху Богопізнання. Інтегральна комунікація, синтез богословської науки і полум'яного апостольського мистецтва – необхідні умови успішної місії пастиря в умовах інфляції духу і слова [12].

Релігієзнавець О. Саган зазначає, що, згідно з сучасними вимогами, церковні проповідники повинні: «<...> при здійсненні служіння поза храмом священики діють компетентно, наполегливо, систематично і коректно, вивчаючи різні суспільні середовища, долаючи атеїстичні та ліберальні стереотипи, шукаючи в межах чинного законодавства та сформованих суспільних відносин можливостей для воцерковлення народу для проповіді Євангелія й навернення людей до Христової Церкви» [13]. Варто погодитися з такою тезою, адже оскільки пастир йде на зустріч сучасному суспільству, він зобов'язаний володіти певним корпусом знань, щоб гідно приймати всі виклики соціуму, пастви та нести хрест пастирського служіння до кінця днів свого життя [14].

Сучасна людина звільняється від тягаря традицій, а вимогою часу стає діяльність, заснована на вільному виборі. Для релігії, тим самим, з'являється новий шанс, адже на базі релігійного досвіду людина з-поміж багатьох релігійних традицій і культів віддає перевагу тому, що стає для неї справою власного вибору й переконання. Занепад релігії, яка ґрунтується на традиції й авторитеті, може компенсуватися звертанням людини до релігійного досвіду як досвіду «внутрішньої волі» [15, с. 96]. Саме проповідник має не дати загубитися вірянам втратити віру перед викликами нової доби: «Усе мені можна, та не все на пожиток. Усе мені можна, але мною ніщо володіти не повинно» (1 Кор. 6:12).

Висновки. Таким чином, глобалізація ставить нові вимоги до християнського проповідництва, актуалізуючи його місійно-пропагандистську складову. Активне залучення можливостей віртуальної комунікації, з одного боку, стирає кордони між представниками різних релігійних організацій, створюючи можливості дослідження інших релігійних ідей, культур, традицій, формуючи передумови для толерантності та віротерпимості, а з іншого – слугує ефективним засобом ведення релігійних інформаційно-психологічних війн, руйнуючи суспільну свідомість. Тому в умовах глобального світу актуалізується моральний зміст постаті проповідника, його здатність до міжконфесійного діалогу, усвідомлення світу як цілісної системи, в якій релігійний чинник постає найбільш небезпечним дестабілізуючим елементом. Сучасне проповідництво має базуватися на соціальній відповідальності, прагненні знайти шляхи для міжконфесійного компромісу в ідеях та цінностях, адже це – єдиний шлях для подальшого суспільного розвитку.

Список використаної літератури:

1. Сучасні міжнародні системи та глобальний розвиток (соціально-політичні, соціально-економічні, соціально-антропологічні виміри): [навч. посіб.] / О.Соснін, В. Воронкова, О. Постол. – К.: Центр навчальної літератури, 2015. – 556 с.
2. Єленський В. Релігія і глобальна політика: світ і Україна / В. Єленський // Національна безпека і оборона. – 2011. – № 1-2. – С. 81-88.
3. Саух П. Сучасні виклики глобалізованої епохи: суспільство і церква в пошуках відповідей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/9647/1/Suchasni%20vyklyky.pdf>.
4. Архиепископ Иоанн. Миссия Церкви в православном понимании: экклесиологические и канонические обоснования / Архиепископ Иоанн [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.portal-missia.ru/>.
5. Филипович Л. Глобалізація релігійного життя та перспективи конфесійного розвитку в Україні / Л. Филипович // Релігія та Соціум. – 2010. – № 2 (4). – С. 3-6.
6. Тенденції впливу глобального інформаційного середовища на соціокультурну сферу України / О.С. Онищенко, В.М. Горовий, В.І. Попик та ін.; НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. – К., 2013. – 197 с.
7. Релігійний чинник у процесах націє- та державотворення: досвід сучасної України: [монографія]. – К.: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2012. – 272 с.
8. Проповеди УПЦ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://kdais.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=25&Itemid=26&lang=ru.
9. Проповіді УПЦ КП [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cerkva.info/ru/proповedi.html>.
10. Аверкий (Таушев), архиепископ. Руководство по гомилетике / Архиепископ Аверкий (Таушев). – М.: Издательство Православного вято-Тихоновского Богословского Ин-та, 2001. – 143 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://aspirantura.org.ua/katalog_kniga_Ukraina_Rossiya_text.
11. Мельничук Ю.І. Тенденції та перспективи розвитку проповіді в Українському православ'ї / Ю.І. Мельничук // Вісник Житомирського державного університету. – 2012. – № 63. – С. 62-70.
12. Протоієрей Діонісій Мартишин: До питання про сучасну церковну проповідь: постановка проблеми [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravoslavye.org.ua/2012/06/протоієрей-діонісій-мартишиндо-пита/>.
13. Саган О. Православна ідеологія: нові аспекти ХХІ століття / О. Саган // «Наука. Релігія. Суспільство». – 2010. – № 4. – С. 138-145.

14. Архієпископ Никодим (Горенко). «Головне завдання пастиря – бути джерелом Христової любові для своєї пастви» / Архієпископ Никодим [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pro.church.ua/2015/11/16/archiepiskop-nikodim-gorenko-golovne-zavdannya-pastirya-buti-dzherelom-xristovoji-lyubovi-dlya-svojeji-pastvi/>.
15. Релігія-світ-Україна: [колективна монографія]: в 3-х книгах / за науковою редакцією професорів А. Колодного і Л. Филипович // Книга III: Релігійні процеси в перспективі їх виявів // Українське релігієзнавство. – К., 2012. – № 61. – 550 с.

DEVELOPMENT OF CHRISTIAN PREACHING IS IN THE MODERN GLOBALIZED WORLD

Svitlana Lomachinska

*Zhytomyr Ivan Franko State University,
Faculty of Historical, Department of Philosophy
Velyka Berdychevska str., 40, 10008, Zhytomyr, Ukraine*

In article the essence of a Christian preaching in the conditions of changes of globalizations of the present reveals. The main directions of development of religion during a globalization era, change of functions of religion in the conditions of present calls are allocated. The author notes that the modern historical period demands improvement of means of satisfaction of information needs for the sphere spiritual, and the Christian preaching in the means is lifted to new communication level, actively using the Internet for preaching activity of an opportunity.

Key words: global challenges, the preaching, religious communication, inter-faith dialogue.